

293. — D. Horvatić, Miljenko Stančić, Izraz (Sarajevo), 1977, 10. — Z. Tonković, Mrtva priroda u novijem hrvatskom slikarstvu (katalog), Osijek 1979. — I. Zidić, Miljenko Stančić, Zagreb 1979. — Z. Košćević, Grafika u Hrvatskoj, u katalogu: Jugoslavenska grafika 1950–1980, Beograd 1986. — Z. Rus, Postojanost figurativnog 1950–1987 (katalog), Zagreb 1987. — Ž. Kć.

STANDL, Ivan, fotograf (Prag, 27. X. 1832 — Zagreb, 30. VIII. 1897). U Pragu završio tehničku školu; od 1864. živio u Zagrebu gdje je u svojem ateljeu snimao portrete, skupne fotografije i umj. djela. Važniji su njegovi snimci izvan ateljea: panorame, arhitektura i spomenici Zagreba, stare gradine, dvorci i krajolici Hrvatske. Svojim karakterističnim serijama opremao albume i mape fotografija (*Jurjaves*, 1867; *Uspomena na 1 obću hrvatsku učiteljsku skupštinu u Zagrebu 1875*; *Slike zagrebačkog potresa od 1880*; *Zagreb, I. gospodarsko-šumarska izložba 1891*, te dva albuma o Zagrebu, 1895). Njegova mapa *Fotografske slike iz Hrvatske* (1870) izložena je i nagrađena u Londonu 1874. Nagrađen je na izložbama u Zagrebu (1864), Moskvi (1872), Teplicama (1879), Székesfehérváru (1879), Egeru (1881), Trstu (1882) i Budimpešti (1885). Dobio je naslov fotografa Jugoslavenske akademije u Zagrebu (1874).

LIT.: Fotografija u Hrvatskoj, I. Rani zagrebački fotografi (katalog), Zagreb 1978. — N. Grčević, Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj, Zagreb 1981. — Fotografija u Hrvatskoj 1848–1951 (katalog), Zagreb 1994. — N. Gě.

STANIĆ, Josip (Stanios), slikar (Križ kraj Petrinje, 1. VIII. 1943). Studirao slikarstvo na Accademia di Belle Arti u Rimu (A. Ziveri). Slika portrete, figuradne kompozicije i krajolike u tradiciji pučkoga likovnog izraza te breughelovske asocijativnosti na tragu fovističke kromatike. — Samostalno izlagao u Zagrebu, Splitu, Dubrovniku i Sisku te u Francuskoj i Kanadi.

LIT.: G. Anelli, Incontro con Stanios, Roma 1976.

R.

STANIĆ, Milovan, slikar (Omiš, 3. V. 1929 — Los Angeles, 19. VII. 1989). Studirao na Akademiji u Zagrebu. Izlagao od 1950. Slikao motive iz Dubrovnika i Dalmacije, ekspresivnim potezima i suzdržanim koloritom (*Dubrovnik*, *Stradun*, *Sveti Vlaho*, *Hvar*). Njegovi se portreti (*Moj otac*, *Danijel*, *Boško*) odlikuju dramatičnim uranjanjem u psihi modela, a simbolične kompozicije govore o životnoj ugroženosti suvremena čovjeka (*Golubovi*). Poslije 1970. slikao groteskne prizore s aktivima naglašene čulnosti (*Paranoički doručak*). — Samostalno je izlagao u Dubrovniku, Splitu, Zagrebu, Beogradu, Novome Sadu, Parizu, Genovi, Hamburgu, Los Angelesu, San Franciscu i New Yorku.

LIT.: D. Dragojević, Milovan Stanić (katalog), Dubrovnik 1973. — A. Karaman, Slikarstvo i kiparstvo u Dubrovniku od 1945. do danas, u katalogu: 100 godina moderne umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik 1978. — G. Quen, Hrvatski vedutisti od Bukovca do danas (katalog), Dubrovnik 1981. — Ž. Sa.

STANKIR, Stjepan, naivni slikar (Đurđevac, 13. VIII. 1937). Po zanimanju poljoprivrednik. Izlaže od 1953. Član Likovnoga društva »Mirko Virius« u Koprivnici (od 1957). Slika na staklu u tipičnoj maniri slikara podravskoga kruga, uglavnom prizore iz seoskoga života (*Pečenje rakije*, 1974). Samostalno izlagao u Đurđevcu (1960), Koprivnici (1960), Bjelovaru (1961) i Hlebinama (1990). Bavi se skulpturom.

LIT.: V. Bobnjarić-Vučković, Stjepan Stankir (katalog), Hlebine 1990.

N. Kri.

STANOJEVIĆ, Dušan, kipar (Split, 3. III. 1909 — 28. VIII. 1981). Studirao na akademijama u Zagrebu i Beogradu. Kao izraziti figurativni kipar radio portrete, poprsja, medaljone i reljefe u bronci i drvu. Bavi se sakralnom plastikom. Izradio poprsje M. Pavlinovića za knjižnicu u Makarskoj.

STARA GRADIŠKA, naselje i utvrda kraj prastaroga prijelaza preko Save, nasuprot Bosanske Gradiške. Postojala je već u XVI. st. Utvrda s dvama bastionima bila je okružena opkopima i naseljem opasanim trokutastim zidovima s bastionima. Tu su utvrdu Turci držali od 1537; 1688. i poslije, u više su je navrata obnavljali. — Veliku tvrđavu u sastavu Vojne krajine počeo je graditi G. E. Laudon 1762. — U naselju su nekada postojale pravosl. crkva Sv. Nikole (1745) s ikonostasom (1747), barokna župna crkva Sv. Mihovila (1776), te turbe tur. proroka Gajbije (XVII. st.), pokraj Savskih vrata. Utvrda i tvrđava razorene su u agresiji na Hrvatsku 1991–92.

LIT.: Stara Gradiška, Neven, 1983, 29. — G. Szabo, SG. — M. Kostić, Gajbijino turbe, Narodna starina, 1937, 33. — V. Bedenko, Urbanistička prošlost Stare Gradiške, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 1976–77, 2–3. — Cultural Heritage of Croatia in the War 1991/92, Zagreb 1993. — A. Ht.

I. STANDL, *Portret žene*

STARA MARČA, selo blizu Ivanić-Grada. God. 1207. kralj Andrija II. poklonio je Marču regularnim kanonicima Sv. Groba jeruzalemskoga, koji su tu imali samostan. Na njegovim su ruševinama kaluđeri iz Rmnja (Bosna) osnovali manastir (1578–88). Marčanski arhimandrit Simeon Vretajanski postao je episkop »srpskog naroda u Ugarskoj, Slavoniji i Hrvatskoj« (1611), nakon što je priznao vrhovništvo rimskoga pape. On je podignuo drvenu crkvu i manastir Sv. Mihovila Arhandela. God. 1654–57. sagrađena je crkva križne osnove s kupolom, u srpsko-biz. stilu. Ogorčeni na uniju s kat. crkvom, Srbi su zapalili 1739. crkvu i manastir, ali su iznijeli važne dokumente (*Statuta Valachorum*, 1630), a crkv. predmete i knjige prenijeli u manastir Lepavinu. Marča je obnovljena do 1748, ali je ni pravoslavci ni grkokatolici nisu mogli održati pa je nakon kat. redovnika pijarista (1755–75) prepuštena propadanju. Ikonostas, stolice i pijevnica preneseni su u parohijsku crkvu u Lipovčanima. Rukopisne knjige, dijelom pisane i ukrašene u Marči (*Psaltir*, *Djela apostolska*, XVII. st.), čuvaju se u HAZU i Srpskoj pravoslavnoj mitropoliji u Zagrebu.

LIT.: D. Kašić, Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji, Beograd 1971. — L. Dobronić, Posjedi i sjedište templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj, Rad JAZU, 1984, 406. — R.

STARA NOVALJA, naselje na Pagu. U njemu se nalaze ruševine romaničke crkvice Sv. Kristofora. Crkvu Sv. Marije sagradio je 1375. Ivuš Belobrad iz Paga (obnovljena 1988).

STARČEVAČKA KULTURA → PRAPOVIJEST

STARČEVIĆ, Ante, kipar (Zagreb, 29. VIII. 1933). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1957 (F. Kršinić, A. Augustinčić). Radi realističke skulpture u drvu, bronci i terakoti; u novijem razdoblju naglašava ekspresivnost oblika (ciklusi *Ličanke*, *Otočanke*, *Primorke*). Autor mnogobrojnih portreta (I. Režek, V. Filakovac, kardinal F. Kuharić) i spomenika (I. Paližana i P. Berislavić u zagrebačkoj katedrali, 1971; brončana vrata krstionice u šibenskoj katedrali, 1972; *Lavoslav Ružička* u Zürichu, 1987; *Podvodni ribolovac* u Malome Lošnju, 1989). Izveo niz crkv. djela u Visokom (1970), Stražemanu (1980), Širokome Brijegu (1987), Mariji Bistrici (1990), Rešetarima (1996) i dr. Radi reljefe, medalje i plakete u kojima se stilizirani figuradni prizori izdvajaju iz podloge (serija *Autoportret*,

A. STARČEVIĆ, *Bl. Ozana Kotorska*. Dubrovnik, dominikanski samostan

1985, 1987, 1992, reljef *Stepinac-Kuharić* u Pregradi, 1996). Bavi se slikarstvom, grafikom i crtežom. — Samostalno izlagao u Zagrebu, Osijeku, Gospiću, Splitu, Malome Lošinj, Hvaru, Beogradu, Podgorici, Rimu, Sidneyu i Los Angelesu. Izlagao na svjetskim izložbama medalje Budimpešta (1994) i Neuchâtel (1996).

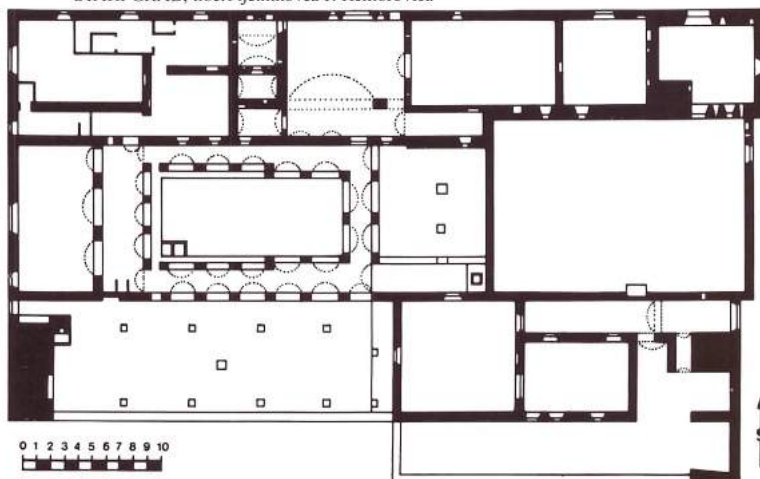
LIT.: A. V. Mihičić, Ante Starčević, uz prvu samostalnu izložbu, Bulletin JAZU, 1958, 3. — K. Prijatelj, Ante Starčević (katalog), Split 1969. — D. Kečkemet, Ante Starčević, ŽU, 1969, 10. — T. Hruškovec, Animalia u hrvatskoj umjetnosti (katalog), Zagreb 1989. Ž. Sa.

STARI BROT, selo uz Kupu Z od Siska. Drvena kapela Sv. Martina pravokutne je osnove, s trostranim završetkom. Na strmu je krovu biber crijep, a na tornjiću iznad glavnoga pročelja stožasta kapa sa šindrom. Umjesto prozora su otvori s daskama, koje se otvaraju prema dolje. Tabulat je oslikan biljnim motivima, a pod popločen ant. opckama iz Siscie (urezana godina 1774). Oltar je iz 1743. Kapela je srušena u agresiji na Hrvatsku 1991–92.

LIT.: D. Baričević, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. stoljeća s područja kotara Sisak, Ljetopis JAZU, 1968, 72. — D. Cvitanović, Sakralna arhitektura baroknog razdoblja, Zagreb 1985. — Cultural Heritage of Croatia in the War 1991/92, Zagreb 1993. A. Ht.

STARI GRAD, naselje na S obali otoka Hvara. Osnovali su ga ← 384. grč. naseljenici (*Pharos*). O kontinuitetu naselja svjedoče ostaci iz helenističkoga

STARI GRAD, tlocrt ljetnikovca P. Hektorovića

(zidine u temeljima kuća) i rim. doba (mozaici ispod pločnika ulica). Sadašnja crkva Sv. Ivana (produžena u XV. st.) bila je dio starokršč. sklopa koji se sastojao od još jedne paralelne crkve (otkriven figuradni mozaik u apsidi) i krstionice. — U središtu naselja nalazi se renesansni utvrđeni ljetnikovac *Tvrđalj* pjesnika P. Hektorovića iz 1520; na zidovima su uklesani hrv. i lat. natpisi. Uz ljetnikovac se nalazi perivoj te ribnjak okružen arkadama. Na trgu pred ljetnikovcem je renesansna crkva Sv. Roka koju je Hektorović dao sagraditi 1569. Barokna župna crkva Sv. Stjepana sa zvonikom građena je XVII–XVIII. st.; u zvonik su ugrađeni kameni blokovi nekadašnjih grč. zidina i reljefni prikaz ant. broda. U crkvi se nalaze triptih Francesca da Santacrocea, slika *Oplakivanje Kristovo* Leonarda Corone (1561–1605) i barokni mramorni oltari. — Dominikanski samostan osn. je potkraj XV. st. God. 1571. je spaljen; pri obnovi je djelomično utvrđen kulom. Uz staru knjižnicu i arhiv samostan ima kolekciju slika (među ostalim, djela J. Tintoretta i D. Crespija-Cerana) i arheol. zbirku. Nedaleko od samostana je crkva Sv. Nikole u kojoj se nalaze drveni barokni oltar s kipovima venec. drvorezbara A. Porijsa iz XVII. st. i zavjetne slike starigradskih pomoraca. U I dijelu naselja je trg »Škor«, sagrađen u doba baroka. Profana je arhitektura zastupana kućama Machiedo, Politeo i Celineo-Bervaldi iz razdoblja XVI–XVIII. st. Obiteljske zbirke Ruževića i Vrankovića posjeduju kulturnopov. i umj. predmete i arhive. U kući Biankini (XIX. st.) smještena je zbirka »Juraj Plančić«. — Uz put prema kupalištu nalazi se renesansna crkva Sv. Jeronima s reljefom sveca (XV. st.) na pročelju.

LIT.: C. Fisković, Hektorovićev Tvrđalj, Bulletin JAZU, 1957, 2. — D. Berić, N. Duboković-Nadalini i M. Nikolanci, Popis spomenika otoka Hvara, Split 1958. — G. Gamulin, »Oplakivanje Krista« od Leonarda Corone u crkvi dominikanaca u Starom Gradu, Prilozi povijesti otoka Hvara, 1958, 1. — J. Jeličić, Ranokršćanski figuradni mozaik u Starom Gradu na Hvaru, Prilozi — Dalmacija, 1984. — M. Gamulin, Tvrđalj Petra Hektorovića u Starom Gradu na Hvaru, Zagreb 1988. N. B. B.

STARIGRAD, ostaci burga na glavici Bilogore J od Koprivnice. U izvorima nazivan *Kuvar*, *Kukapronča* i *Kamengrad*. U njemu su kraljevi i velikaši izdavali povelje. Stradao 1446. u borbama između Fridrika II. Celjskoga i I. Hunyadija.

LIT.: G. Szabo, SG. — A. Horvat, Osvrt na urbanizam Koprivnice, Bulletin JAZU, 1960, 2–3, str. 90–91.

STARIGRAD GORNJI, naselje J od Senja. Iznad luke, na brijegu, nalaze se ostaci prapov. ilir. naselja koje nastavlja život u rim. doba i u sr. vijeku. Na vrhu brijega u XIII. je st. izgrađena manja utvrda; uskoro Starigrad i okolica dolaze u posjed senjskih knezova Frankopana. Pod Gradinom su ruševine crkava Sv. Jakova i Sv. Jelene. God. 1772. iznad luke je sagrađena crkva Sv. Jakova.

STARIGRAD-PAKLENICA, naselje u Podgorju pod Velebitom. Na visovima što zatvaraju ulaz u kanjone Paklenice nalaze se ostaci utvrđenih naselja Liburna. Podno gradina, uz more razvija se u rim. doba municipij *Argyrintum*, utvrđen zidom i kulama. Osobito je dobro očuvana rim. nekropola s mnogobrojnim ozidanim, pravilnim pravokutnim grobnim parcelama. Nekropola je iz I–III. st. Među grobnim priložima ističu se sitni predmeti od stakla, keramike, jantara i dr. U sr. vijeku na ruševinama ant. grada niče Starigrad, o čemu svjedoče ostaci arhitekture i drugi spomenici. S od Starigrada-Paklenice, na nepristupačnu brdu nalaze se ostaci velike ilir. gradine. Niže prema moru očuvani su ostaci jedne kasnoant. utvrde s kulama i zidom izgrađenim oko 550. za vrijeme ratova između Bizanta i Gota; unutar zidina su ostaci zgrada te srednjovj. crkva Sv. Trojice s grobljem mještana Šibuljine. J od Starigrada-Paklenice nalaze se ruševine Večke kule — utvrde koja je do danas dijelom utonula u more. Stari *Večki grad* možda je ant. naselje *Vegium*, a poslije središte starohrv. podgorske župe plemena Tugomerića. Nedaleko od Večke kule uz cestu je romanička crkva Sv. Petra iz XI/XII. st., a oko srednjovj. grobovi s nadgrobnicima. Južnije je Rovanjaska s predromaničkom crkvom Sv. Jurja (XI. st.). Poviše Selina, nad kanjonom Male Paklenice, uz stazu za Sveto brdo stoje zidine stare planinske crkvice Sv. Jakova. Na kraju kanjona Velike Paklenice (nacionalni park), uz potok nalaze se zidine starih mlinova i stupa. Poviše Ramića, gotovo u pećinama, vidljivi su ostaci starih kuća — jedinstveni spomenici našega pučkoga graditeljstva.

LIT.: M. Abramčić i A. Colnago, Untersuchungen in Nord Dalmatien 1909, 12. — Ž. Poljak, Velebit, Zagreb 1969, str. 255. — B. Gušić, Lika u prošlosti i sadašnjosti, Karlovac 1973. — M. Suić, Antički grad, Zagreb 1976. — A. Glavičić, Prilog istraživanju sakralne arhitekture na Primorskim padinama Velebita i Velike Kapele, Senjski zbornik, 1981–82. — N. Cambi,